

Organizacija za Bezbednosti i Saradnju u Evropi
MISIJA NA KOSOVU

Odsek za nadgledanje

Sekcija za nadgledanje pravnog sistema

Mesečni izveštaj - septembar 2008

Čitanje izjava svedoka umesto ličnog ispitivanja svedoka na suđenju krši domaći zakon i pravo na fer suđenje

Misija OEBS-a na Kosovu (OEBS) je zabrinuta da su sudovi, u nekoliko nadgledanih krivičnih slučajeva, propustili da osiguraju prisustvo svedoka na glavnom suđenju i umesto toga čitali izjave svedoka koje su prethodno date za vreme istrage. Ovo krši pravo optuženog na fer suđenje.

U skladu sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima pravo na fer suđenje obuhvata pravo optuženih da ispituju i unakrsno ispituju svedoke koji su protiv njih.¹ Privremeni zakon o krivičnom postupku Kosova nalaže slične generalne principe.²

Pravo na fer suđenje “pretpostavlja da svi dokazi moraju biti normalno izvedeni na javnom saslušanju u prisustvu optuženog sa uvidom na protivnički argument.”³ Član 368(1) Privremenog zakona o krivičnom postupku jednostavno pripisuje to kao generalno pravilo, sud treba da svedoka ispita direktno. Ova procedura može biti zamenjena čitanjem prethodno datih izjava u sudu jedino kada postoje specijalne okolnosti (npr. da je svedok umro ili postao mentalno onesposobljen ili ukoliko se sve stranke slože da zamene svoje direktno ispitivanje čitanjem njihovih izjava).⁴

Međutim, OEBS je nadgledao slučajeve gde je sud pročitao izjave svedoka iako čak ni jedna okolnost iz člana 368(1) nije postojala.

U slučaju pred sudom u regionu Prizrena koji je obuhvatao optuženog za napad na službeno lice koje je vršilo službene dužnosti,⁵ na glavnom suđenju, 25. januara 2008 godine tužioc je predložio da se izjave dvojice policajaca, Kosovske policijske službe, pročitaju. Odbrana je prigovorila i tražila da sud pozove svedoke.⁶ I pored toga, sudsko veće je odlučilo da ne pozove policajce već da umesto toga pročita njihove izjave.⁷ 30. januara

¹ Vidi član 6(3)(d), Evropska konvencija o ljudskim pravima.

² Vidi član 10(2), Privremeni zakon o krivičnom postupku, proglašen Uredbom UNMIK-a br. 2003/26, 6. jula 2003 (“Privremeni zakon o krivičnom postupku”).

³ *Romanov v. Russia*, 41461/02, presuda, 24. jul 2008, paragraf 100. Pravo na suđenje u prisustvu protivne strane (*adversarial trial*) u principu znači “priliku za stranke da dođu do saznanja i da daju komentar na sve navedene dokaze ili primedba donesena da bi se uticalo na sudsko rešenje.” (*L.B. Interfinanz A.G. v. Croatia*, 29549/04, presuda, 27. mart 2008, paragraf 24).

⁴ U skladu sa Evropskim sudom za ljudska prava, ukoliko je “nemogućnost” ispitivanja svedoka jedina zbog činjenice da nisu prisutni, vlasti moraju da naprave “razumne pokušaje” da obezbede njihovo prisustvo (vidi *Bonev v. Bulgaria*, 60018/00, presuda, 8. jun 2006, paragraf 43).

⁵ Član 317 Privremenog krivičnog zakona Kosova, proglašenog Urednom UNMIK-a br. 2003/25, 6. jula 2003 (“Privremeni Krivični Zakon”).

⁶ Dalje, pošto je odbrana izjavila da joj nikada nisu date kopije onih izjava svedoka na čije čitanje je progovoreno, to znači da advokatu takođe nije omogućeno da ima adekvatno vreme i sredstva za pripremanje odbrane, što je kršenje člana 12 I 307 Privremenog zakona o krivičnom postupku i člana 6(3)b Evropske konvencije o ljudskim pravima.

⁷ Takav dokaz je nedopustiv, pošto odbrani nije data mogućnost da “prigovori na način što je postavljati pitanja svedoku za vreme nekog od stadijuma u krivičnoj proceduri” (Član 156(2), Privremeni zakon o krivičnom postupku). Dužnost je suda da “osigura da nedopustivi dokazi [...] budu uključeni u predmet ili predstavljeni na glavnom suđenju” (Član 154(5), Privremeni zakon o krivičnom postupku).

2008 godine sud je optuženog proglasio krivim i osudio ga na tri meseca zatvora.⁸

U navedenom slučaju sud nije učinio nikakve pokušaje da obezbedi prisustvo svedoka na suđenju. Dalje, odbio je zahtev optuženog da ispita svedoka. Oslanjajući se jedino na pisane izjave, sud je oduzeo pravo optuženom da unakrsno ispita svedoke što je kršenje člana 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima.⁹

OEBS je takođe nadgledao nekoliko slučajeva u kojima se odbrana složila da se izjave tužiočevih svedoka pročitaju u sudu, na taj način nedozvoljeno odbacujući pravo optuženog da unakrsno ispita svedoke.

U slučaju pred sudom u regionu Pejë/Peći koji je obuhvatao optužene za neovlašćeno posedovanje oružja¹⁰ i štetu na zaštićenim spomenicima,¹¹ na suđenju koje je održano 18. septembra 2008 godine predsedavajući sudija je predložio strankama da se sve izjave iz istražnog predmeta pročitaju. Među spisima je bio i izveštaj svedoka eksperta koji je utvrdio da se otisci prstiju optuženog podudaraju sa onima koji su nađeni na oružju, koje je korišćeno da se počini zločin. Iako je svedok mogao biti pozvan i unakrsno ispitan, odbrana se složila da se izveštaj pročita na taj način propuštajući da prigovori ovom ključnom delu dokaza. Dalje, odbrana nije pozvala nijednog svedoka za optuženog. 18. septembra 2008 godine optuženi je proglašen krivim i osuđen na tri godine i šest meseci zatvora.

U navedenim slučajevima kao i ostalim nadgledanim slučajevima, slaganjem da se čuju pisane izjave svedoka pre nego živo svedočenje svedoka, odbrana efektivno sprečava optuženog da unakrsno ispita ključne svedoke tužilaštva. Dovodi se u pitanje, dali takve odluke idu u korist njihovih klijenata.

Stoga, pozicija OEBS-a je:

- Sudovi moraju, da ne čitaju izjave svedoka već da ispituju svedoke na suđenju, izuzev jednog ili više izuzetaka koji su predviđeni i u skladu sa članom 368(1) Privremenog zakona o krivičnom postupku.
- Advokati treba da ulažu prigovore na predloge da se izjave svedoka tužilaštva čitaju kada se njihovo prisustvo može osigurati. Pre slaganja da se izjave svedoka pročitaju advokati trebaju da pažljivo procene dali oduzimanje klijentovog prava da unakrsno ispita svedoke tužilaštva jeste u klijentovom najboljem interesu.

⁸ Zasnivajući njihove izjave na deliću dokaza koji je nedopustiv (vidi prethodnu fusnotu), sud krši ne samo domaći zakon (Član 143(2), Privremenog zakon o krivičnom postupku), nego takođe i pravo optuženog na fer suđenje (u skladu sa Evropskim sudom za ljudska prava osuda ne treba biti bazirana isključivo ili presudno procenom izjava koje odrana nije bila u mogućnosti da prigovori. Vidi *W v. Finland*, 14151/02, presuda, 24. april 2007, paragraf 43).

⁹ Vidi *Barbera, Messegue and Jabardo v. Spain*, presuda, 6. decembar 1988, paragraf 78.

¹⁰ Nedozvoljeno vlasništvo, kontrola, posedovanje ili korišćenje oružja (Član 328, Privremeni Krivični Zakon).

¹¹ Šteta, rušenje i neovlašćeno uklanjanje zaštićenih spomenika ili objekata sa Kosova (*id.*, Član 289).

Česta odlaganja ročišta u Kosovskim sudovima na neodređeni vremenski period doprinosi sudskom nagomilavanju i može kršiti pravo na suđenje u razumnom vremenskom periodu

OEBS je zabrinut da propuštanjem da se odredi tačan datum i vreme za svako ročište sudovi stvaraju nepotrebna kašnjenja u parničnim procedurama doprinoseći nagomilavanju slučajeva.

Član 6(1) Evropske konvencije o ljudskim pravima garantuje pravo na “fer i javno saslušanje u razumnom periodu.” Jedna od namena prava na suđenje u razumnom periodu je “da zaštiti [stranke] od prekomernih proceduralnih kašnjenja” i da izbegne da lice “ostane u stanju neizvesnosti o svojoj sudbini”.¹² Više uopšteno, naglašava “važnost donošenja pravde bez kašnjenja koje može ugrožavati njegovu efektivnost i kredibilitet.”¹³

Po Zakonu o parničnom postupku sudovi imaju dužnost da “pokušaju da sprovedu postupak bez nepotrebnog kašnjenja, stvarajući što manje moguće troškove i da učine nemogućim bilo kakvu zloupotrebu prava koja pripadaju strankama u proceduri.”¹⁴

Advokati, takođe igraju ulogu u osiguravanju efikasnog proticanja slučajeva. Član 50 Advokatskog profesionalnog etičkog koda kaže, “advokat treba da se pobrine da obezbedi stranci neophodnu odbranu, što je pre moguće i sa što manje mogućim troškovima, kao i da se bori protiv bilo kakvog kašnjenja ili zloupotrebe prava pred sudom i ostalim državnim organima.”¹⁵

Efektivni menadžment slučajeva je bitno oruđe za izbegavanje nepotrebnih kašnjenja u sudskim procedurama. Jedan jednostavan način osiguravanja efikasnosti slučajeva za vreme sudskog procesa je određivanje specifičnog datuma i vremena za svako ročište i očekivanje da se svaka stranka pojavi, osim ukoliko ima opravdan izgovor.

Međutim, OEBS je uočio nekoliko slučajeva gde su sudovi odlagali ročišta za kasnije ili neodređene datume.

Na kraju predloga za ponovno suđenje u parnici o potvrđivanja vlasništva u regionu Mitrovicë/Mitrovica sud je odložio ročište na neodređeni vremenski period. Prvobitni slučaj je započeo 17. maja 2003 godine; tuženi je podneo predlog za ponovno suđenje 4. aprila 2005 godine. Sud je konačno saslušao predlog za ponovno suđenje 6. novembra 2007 godine. Konačno, sud je odobrio zahtev za ponovno suđenje ali nikada nije odredio datum prvog ročišta. Tuženi su eventualno napravili ponudu za nagodbu, ali slučaj se trenutno odugovlači zbog nefunkcionisanja Opštinskog suda u Mitrovicë/Mitrovici.

¹² *H. v. France*, 10073/82 presuda, 24. oktobar 1989, paragraf 58.

¹³ *Stögmüller v. Austria*, 1602/62, presuda, 10. novembar 1969, paragraf 5.

¹⁴ Član 10, Zakon o parničnom postupku, Službeni glasnik Socijalističke Autonomne Pokrajine Kosovo 4/1977, 36/1980 i 69/1982.

¹⁵ Advokatski profesionalni i etički kod, usvojen od strane veća Kosovskih advokata 11. juna 2005.

U slučaju u regionu Prizrena, tužioc je podneo tužbu za razvod braka 6. novembra 2003 godine. Prvo ročište je zakazano za septembar 2005 godine ali odloženo na neodređeno vreme zato što se nijedna strana nije pojavila u sudu. Sledeće ročište je bilo zakazano za 15. februar 2006 godine ali je bilo odloženo na neodređeno vreme; razlog za odlaganje je nejasan. Naredno ročište je održano 17. aprila 2007 godine. Sledeće ročište je održano 14. decembra 2007 godine a onda 3. aprila 2008 godine. Na svakom ročištu sud je samo beležio prisutnost tužioca i neprisutnosti tuženog. Druga pitanja nisu postavljana.

Često, sudovi odlažu slučajeve na neodređeno vreme da bi locirali tužene ili čekaju druge agencije da odgovore na zahteve za pravnu pomoć. Često, prođe značajan vremenski period pre nego što se održi sledeće ročište.

U slučaju u regionu Pejë/Peći, koji je obuhvatao poništenje ugovora tuženi su propustili da se pojave na ročištu 7. septembra 2006 godine. Sud se obratio Ministarstvu pravosuđa, Odseku za pravosuđe i kancelariji opštinskog civilnog registra sa različitim zahtevima za pravnu pomoć. Umesto odlaganja slučaja do vremena koje bi bilo odgovarajuće da im omogući da odgovore na zahteve, sud je zakazao sledeće ročište za neodređeno vreme. Sledeće ročište se nije dogodilo do 20. juna 2008.

U imovinskom slučaju u regionu Gjilan/Gnjilana, u novembru 2006 godine sud je odložio ročište na neodređeno vreme u cilju lociranja tuženog koji je bio odsutan. Sud je zahtevao da Kosovska policijska služba traži tuženog i rekao da će slučaj biti ponovo pokrenut kada dobiju odgovor. Sledeće ročište je održano marta 2007 godine.

U navedenim slučajevima, odlaganja na neodređeno vreme su vodila nepotrebnim kašnjenjima u procesima. Odlaganje slučajeva na neodređeno vreme tako stvara neizvesnost: svedoci ne mogu biti pozvani na neodređen datum a stranke se suočavaju sa poteškoćama da se pripreme za suđenje nepoznatog datuma.

U suprotnosti, određivanje određenog datuma za naredna ročišta omogućava sudovima da obaveste predložene svedoke o vremenu kada se očekuje da oni svedoče, osigurava da se stranke i sud budu bolje pripremljene za ročišta i motiviše stranke da podnose relevantne dokaze na vreme. Pored toga, omogućava sudovima da bolje zakažu sve slučajeve koje žele da saslušaju.

U svetlu gore navedenog, pozicija OEBS-a je da:

- Na kraju svakog ročišta sudovi trebaju da odrede specifičan datum za sledeće ročište.
- Na kraju svakog ročišta, advokati trebaju da zahtevaju od suda da odrede specifičan datum na kojem će se održati sledeće ročište. U slučaju da je slučaj zakazan na neodređeno vreme, advokati trebaju da redovno procenjuju dali postoje uslovi da se održi ročište i da zahtevaju da sud odredi datum.